

Hollan, David

[Dejnožka, Jan. The ontology of the analytic tradition and its origins: realism and identity in Frege, Russell, Wittgenstein and Quine]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1997, vol. 46, iss. B44, pp. 89-90

ISBN 80-210-1710-4

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106531>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

pouhým automatům! Dawkins sice píše, že „těla jsou také důležitá“ (str. 33), ale to nemůže být uspokojivým a vyčerpávajícím rámcem našeho lidského „bytí“. Samo nutkání po „hodnotách“ (třeba i po onom „dobru“, vůči němuž je příroda indiferentní) nebo jiné výhrady tancovat „podle muziky DNA“ (vč. výhrad z tohoto odstavce) jsou zřejmě dokladem faktu, že člověk přece jen není totálně pod pantoflem DNA...

Knížku doporučuje jak její „moderně“ pojatá tematika, tak její svěží a srozumitelný jazyk. Text zaujatě láká k přemýšlení. Praktický „kapesní“ formát umožňuje četbu a uvažování nad ní kdekoliv.

Miloš Dokulil

Jan Dejnožka, *The Ontology of the Analytic Tradition and Its Origins: Realism and Identity in Frege, Russell, Wittgenstein and Quine*. Rowman & Littlefield, Lanham (Md.), USA, 1996.

Nová kniha amerického filosofa Jana Dejnožky (*1951, Saratoga Springs, NY) se zabývá analytickou filosofií z pozic, jež se právě analytická filosofie, alespoň ve svých počátcích, snažila vehementně překonat a vyvrátit, totiž z pozic ontologie a metafyziky. Dejnožkovo ontologické myšlení spočívá na podkladu tradiční metafyziky, je však poučeno právě analytickou tradicí. Výsledkem je text obtížný, ale pozoruhodný. Termíny „ontologie“ a „metafyzika“ se objevují v nejrozličnějších významech. Dejnožka je nepovažuje za synonyma: „Ontologie je teorie... o tom, co je to být“ (xxv), zatímco metafyzika je „teorie nejzazších (ultimátních) kategorií věcí.“ (7). Ontologie je tedy transkategoriální.

Základní tezí knihy je, že jistý druh ontologie je společný pro tradici analytické filosofie, reprezentovanou Bertrendem Russellem (z let 1900–1948), Gottlobem Fregem, Ludwigem Wittgensteinem a W. V. O. Quinem, a že týž druh ontologie leží i v základech substanční metafyziky už od jejich počátků před více než dvěma tisíci lety. Tímto typem je tzv. „no entity without identity“ ontologie (dále zkracuji na „NEWI“). Tomuto termínu, vypůjčenému z Quineovy knihy *Ontological Relativity*, uděluje Dejnožka poněkud obecnější smysl „jakékoli teorie, podle níž nějaký výraz, koncepce, či vlastnost existence je definován, pochopen či aplikován v termínech nějakého výrazu, koncepce nebo vlastnosti (nebo relace) identity.“ Specifičtější typem ontologie, pod nějž spadají Dejnožkou uvažovaní tvůrci analytické tradice, je „modifikovaný realismus“, jenž je definován jako názor, že existují „jak reálné, tak i racionální (či jazykové) identity“ (přičemž ony racionální či jazykové identity jsou nicméně „reálné v oslabeném (muted) smyslu“ (25)). Alternativami jsou radikální realismus, který ostře dichotomizuje reálné a nereálné-fiktivní identity, a radikální relativismus, jemuž jsou všechny identity pouze konceptuální. Prostřednictvím NEWI teorie pak tuto klasifikaci identit dědí i entity.

Vlastním obsahem knihy je pak podrobná aplikace tohoto konceptuálního aparátu na texty analytických filosofů, zejména Fregeho a Russella. Dejnožkovo analýzy jsou až extrémně minuciózní: např. u Russella v různých fázích jeho myšlenkového vývoje nalézá, dokumentuje a diskutuje čtyřicet čtyři verzí NEWI ontologie. To vše je doplněno srovnáními a polemikami s názory jiných interpretů klasiků analytické filosofie.

Pasáže o Wittgensteinovi a Quineovi jsou stručnější. I Quine je podle Dejnožky modifikovaným realistou, a to i přes jeho tezi o neurčitosti překladu (jež se týká pouze racionálních, nikoli reálných distinkcí) (206). Za zmínku stojí, že Quineův učitel a inspirátor Rudolf Carnap je Dejnožkou naproti tomu považován za „pravého radikálního relativistu“: svým odmítnutím externích otázek v článku *Empiricism, Semantics and Ontology* se Carnap zavazuje k odmítnutí nejenom reálné, ale i konceptuální a jazykové identity. Ani Carnapovy teze metodologického fenomenalismu nebo metodologického fyzikalismu nejsou formami modifikovaného realismu (264).

Dejnožkova kniha je bezpochyby hlubokým a hodnotným příspěvkem k analýze (nejen) Fregeho a Russellových filosofických stanovisek. Současně jím užitý pojmový aparát umožňuje překle-

nout propast, již mezi sebou a filosofickou tradicí, alespoň zdánlivě, zanechala filosofie obratu k jazyku, a poukázat tak na vývojovou jednotu, jež zůstává skryta v pozadí.

David Hollan

Geneviève Rodis-Lewis, *Descartes*. Paris, Calmann-Lévy 1995, 371 stran.

Geneviève Rodis-Lewis, čestná profesorka Sorbonny a autorka četných děl s descartovskou problematikou¹ navazuje ve svém díle především na velký životopis Adriena Bailleta, který v roce 1691 publikoval své dílo *Vie de M. Descartes*. Rodis-Lewis vychází z tohoto díla jako ze základu a doplňuje je a opravuje díky svým rozsáhlým znalostem celého Descartova díla a korespondence i okolností, jež Baillet neznal, nebo které si nesprávně vykládal. Její rozsáhlé dílo obsahuje kromě Prologu, krátký přehled životopisných děl o Descartovi, sedm kapitol líčících jednotlivé etapy Descartova života a Epilog. Kapitoly dělí Descartův život do následujících etap: Rodina a dětství, Studia, Dvě rozhodující léta, Devět let cest a výcviku v metodě, V Nizozemí (1629–1641), V Nizozemí (1642–1649) a Konec ve Švédsku.

Krátké kapitoly Prolog a Descartovy životopisy líčí situaci, v níž dochází k napsání tohoto díla, zejména skutečnost, že Descartes je stále slavnou osobností, která se stává předmětem různých interpretací. Ty Rodis-Lewis reflektuje v přehledu životopisů. Zabývá se zejména nejstaršími z nich, především Bailletovým a Leibnizovými výzkumy o Descartově životě. Pokud jde o novější práce, kritizuje především ty životopisy a interpretace Descartova díla, které se snaží zvrátit tradiční obraz filozofovy osobnosti a udělat z něho ateistu nebo libertina.

V první kapitole se zabývá Descartovým dětstvím a rodinou. Konstatuje, že Descartes nepocházel ze šlechtické rodiny, nýbrž z té, jež se pokoušela zařadit se do tzv. úřednické šlechty. Aby se to však mohlo stát, museli její členové nejméně po tři generace vykonávat jisté úřady. Descartův otec však patřil pouze do první generace. Mj. proto se Descartes věnoval v Poitiers právnickým studiím, protože se původně počítalo s tím, že i on bude zastávat příslušný úřad. To se však nestalo, úřady zastávali jeho sourozenci a synovci a rodina se stala šlechtickou až v roce 1668.

Rodis-Lewis upřesňuje také dobu Descartových studií v La Flèche. Pro své křehké zdraví nastoupil Descartes do La Flèche později, než bylo zvykem, a studoval tam od Velikonoc 1607 do září 1615. V následujících dvou letech studoval práva v Poitiers. Pro plánovanou úřednickou dráhu nemusel být doktorem práv a tato doba stačila. Tehdy neměl Descartes ještě jasno o své dráze, avšak už zde se objevuje jeho láska k poznání a vědě. Proto se po dosažení plnoletosti, v r. 1618, rozhoduje pro vojenskou dráhu — i když dráha vojíka pro něj znamenala především možnosti cestovat a dostát se tam, kam by to bylo jinak obtížné.

Třetí kapitola, Dvě rozhodující léta, líčí pobyt Descarta v Holandsku a Německu. V táboře pod Bredou se Descartes seznámil s Beeckmanem a oba se věnovali matematickým výzkumům. Beeckmanovi také Descartes věnoval *Abrégé de musique*. Po Beeckmanově odjezdu začíná promýšlet pravidla uvažování a dochází k myšlence souvislého řetězce systému věd. Rodis-Lewis opravuje i údaj týkající se Descartova slavného snu. Tvrdí, že v zimě 1619–1620 nebyl Descartes u Ulmu, nýbrž v Neuburgu v Nové Falci, kde se také odehrály sny v noci z 10. na 11. listopad. Třetí část snu interpretuje Rodis-Lewis jako částečný odvrát od touhy získat poznání všeho k přání nalézt nejprve jistou cestu k poznání — metodu.

Devět let cest, to jsou léta, kde ani Rodis-Lewis není s to sledovat stopy všech Descartových pobytů. Descartes se v té době zabývá svou metodou a výzkumy v oblasti optiky a algebry. Teprve na naléhání přátel se objevuje možnost uvažovat také o metafyzice. K tomu však Descartes potřeboval klid. Touto potřebou, a ne obavami z možné perzekuce, vysvětluje Rodis-Lewis

¹ *L'inconscient et le cartésianisme* (1950), *L'individualité selon Descartes* (1950), *La Morale de Descartes* (1970), *L'Oeuvre de Descartes* (I, II, 1971), *Descartes* (1984) a *L'Anthropologie cartésienne* (1990).